نشریه مطالعات آموزشی، مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ارتش
سال دوم، شماره اول، نیمسال اول تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲
حیطه روش‌ها و تکنیک‌های آموزشی

بررسی تاثیر خلاصه نمودن دروس توسط فراگیران به روش نقشه‌کشی مفهومی بر یادگیری شناختی دانشجویان پرستاری

مرجان سید مظهری[1]، دکتر منیژه سید مظهری

همکاران فرایند: دکتر زهرا فارسی، اعظم سجادی، ناهید رجایی
محل اجرای فرایند: دانشکده پرستاری ارتش جمهوری اسلامی ایران
گروه یا واحد مربوطه: گروه آموزش داخلی جراحی
گروه هدف فرایند: دانشجویان پرستاری ترم ۵ دانشکده پرستاری آجا
تاریخ اجرا (مدت اجرای فرایند): این طرح در سال ۱۳۹۰-۹۱ طراحی گردید و در واحد پرستاری قلب و عروق دانشجویان ترم ۵ پرستاری به اجرا در آمد و در سال ۱۳۹۱ به اتمام رسید.

مقدمه و بیان مسئله

مقدمه و بیان مسئله: (بیان اهمیت، ضرورت و کاربرد انجام فرایند بر اساس نیاز سنجی‌های انجام شده)

انسان نیازمند یادگیری است، زیرا برای هر لحظه از زندگی رفتاری خاص لازم است که بدون آن ادامه حیات امکان پذیر نمی‌باشد و انسان ناگزیر است این رفتار جدید را یاد بگیرد یا رفتار قبلی خود را تغییر دهد. مهمترین تعریف یادگیری تعریفی است که کیمبل در سال ۱۹۶۱ پیشنهاد کرده است. وی یادگیری را به صورت "تغییر نسبتا پایدار در توان رفتاری یا رفتار بالقوه که حاصل تجربه است ونمی توان آن را به حالت موقتی مانند آنچه بر اثر بیماری، خستگی یا داروها پدید می‌آید نسبت داد". مطابق این تعریف کیمبل به تغییر رفتار ناشی از یادگیری اشاره دارد یعنی نتایج یادگیری باید قابل انتقال به رفتار قابل مشاهده باشد و پس از یادگیری، یادگیرنده باید قادر به کاری باشد که قبل از یادگیری نمی‌توانست انجام دهد. از طرفی دیگر، وی در این تعریف به ایجاد تغییر نسبتا پایدار تاکید می‌نماید یعنی با توجه به اینکه یادگیری ایجاد تغییر است اما تغییر باید نسبتا پایدار باشد تا بتوانیم آن را یادگیری بنامیم. بعلاوه او به رفتار بالقوه اشاره دارد که برطبق آن تفاوت بین مفاهیم یادگیری و عملکرد مشخص می‌گردد. یادگیری تغییراتی است که در ساختارذهنی فرد ایجاد می‌گردد و در حال حاضر قابل اندازه گیری نمی‌باشد. برخی از این تغییرات حاصل از یادگیری ممکن است به علت مساعد بودن شرایط به رفتار بالفعل تبدیل شود که به آنها عملکرد می‌گوییم ولی نباید همیشه انتظار داشت که آثار یادگیری بلافاصله در رفتار بالفعل یادگیرنده پدیدار شود و گاهی اوقات، بدون اینکه در رفتار بالفعل فرد تغییراتی حاصل شود یادگیری به وقوع می‌پیوندد. بنابراین می‌توان گفت توان عمل کردن، متفاوت از یادگیری است. نهایتا اینکه مطابق این تعریف تنها تغییرات همراه با تمرین، یادگیری محسوب می‌شود.

یکی از این روش‌ها که در یادگیری معنی‌دار موثر است استفاده از روش نقشه‌کشی مفهومی می‌باشد که این روش هم بعنوان یک روش تدریس و هم به عنوان یک روش تمرین قابل بهره برداری می‌باشد که در آن ارتباط مطالب آموزشی با یکدیگر بصورت یک الگوی منظم و البته بر گرفته از تفکر خلاق فرد طراحی می‌گردد. حال از آنجایی که پیش‌تر و در یک تحقیق

۱- عضو هیئت علیمی دانشکده پرستاری دانشگاه علوم پزشکی ارتش
آدرس الکترونیک: Marjanmazhari@yahoo.com

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-20]

دیگر، این الگو بصورت یک روش تدریس توسط مسؤول این طرح مورد استفاده قرار گرفت و مطابق با نتایج به چاپ رسیده از آن مشخص شد. علی‌رغم این که روش نقشه‌کشی مفهومی در مقایسه با روش تدریس به سبک سخنرانی، بر یادگیری شناختی بسیار موثر است اما در امر تدریس، بسیار زمان‌بر می‌باشد. لذا این بار محقق بر آن شد که از این الگو در تمرین دانشجویانی که قبلا بر اساس شیوه سخنرانی مطالب را آموخته بودند، استفاده نماید.

ترغیب دانشجویان به استفاده از این روش در آموزش پرستاری می‌تواند جهت توسعه مهارت‌های تفکر انتقادی، ارایه مراقبت‌های بیمار محور و همه جانبه، آماده نمودن دانشجو جهت فعالیت‌های بالینی و برقراری ارتباط بین دروس تئوری و بالین بسیار کاربردی می‌باشد. همچنین این روش اضطراب دانشجویان را کم نموده، و منجربه یادگیری در سطوح بالاتر شناختی می‌شود و انگیزش دانشجویان را برای یادگیری افزایش می‌دهد.

هدف کلی

تعیین تاثیر خلاصه نمودن دروس توسط فراگیران به روش نقشه کشی مفهومی بر یادگیری شناختی دانشجویان پرستاری

اهداف اختصاصی

- تعیین و مقایسه مشخصات دموگرافیک دانشجویان به تفکیک دو گروه شاهد و مورد
- تعیین ومقایسه نمرات دانشجویان (درواحد پرستاری داخلی–جراحی گردش خون) در پیش آزمون به تفکیک دو گروه مورد و شاهد
- تعیین ومقایسه نمرات دانشجویان (در واحد پرستاری داخلی– جراحی گردش خون) درپس آزمون به تفکیک دو گروه مورد و شاهد
- مقایسه نمرات دانشجویان (در واحد پرستاری داخلی– جراحی گردش خون) در پس آزمون و پیش آزمون به تفکیک دو گروه مورد وشاهد
- بررسی و مقایسه کارایی دانشجویان در واحد کارآموزی بالینی (در واحدکارآموزی پرستاری داخلی–جراحی گردش خون) به تفکیک دو گروه مورد وشاهد
- بررسی و مقایسه میزان رضایتمندی دانشجویان پس از آزمون نهایی به تفکیک دو گروه مورد وشاهد

روش اجرا

برای تدوین این برنامه و اجرای این تحقیق مداخله‌ای، ابتدا پژوهشگر به مطالعه کتب و مقالات علمی موجود در زمینه نقشه کشی مفهومی پرداخت و پس از فرا گیری کامل آن در یک جلسه از دانشجویان ترم ۵ پرستاری دانشکده پرستاری آجا آزمون پیشرفت تحصیلی (پیش آزمون) گرفته شد و پس از اتمام این آزمون دانشجویان به طور تصادفی به دو گروه تقسیم شدند و طرح درس کامل ترم به دانشجویان هر دو گروه ارائه شد. سپس در یک جلسه ۴۵ دقیقه‌ای به دانشجویان گروه یک (آزمون) در مورد نقشه کشی مفهومی، اجزاء آن و چگونگی ترسیم نقشه کشی مفهومی برای هر موضوع درسی در واحد پرستاری داخلی– جراحی قلب و عروق، آموزش داده شد و سپس از آنان درخواست گردید که پس از هر جلسه تدریس به شیوه سخنرانی، مطالب درس را به همان شیوه نقشه کشی مفهومی که از قبل به آنهاآموزش داده شده بود، طراحی نمایند، این در حالی بود که نقشه‌ها هر جلسه توسط مدرس بررسی وجهت رفع اشکال به دانشجو برگردانده می‌شد و نهایتا در آخر ترم نقشه‌ها جمع‌آوری و مورد ارزیابی قرار می‌گرفت. در گروه دوم (کنترل) نیز پس از تدریس به شیوه سخنرانی از دانشجویان خواسته می‌شد تا مطالب را برای جلسه بعد مرور نمایند و در جلسه بعد، پرسش و پاسخ کلاسی انجام می‌گرفت. در نهایت یک هفته پس از آخرین جلسه (جلسه ۱۶) بدون اینکه به دانشجویان دو

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-20]

گروه اطلاع داده شود از آنها پس آزمون گرفته شد و نتایج دو آزمون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. ترم بعد نیز در طی گذراندن واحد کارآموزی پرستاری داخلی-جراحی گردش خون، کارایی بالینی دانشجویان بر اساس چک لیست پژوهشگر ساخته که روایی آن با نظر خواهی از همکاران صاحب نظر دانشگاه‌های مختلف و پایایی آن نیز توسط ارزیابی پیوستگی درونی (ثبات داخلی) با استفاده از روش کوردریچارد انجام شد، مورد ارزیابی قرار گرفت.

پیامدهای اجرا و محصول یا بروندادهای فرایند

این روش آموزشی به شیوه‌های مختلفی مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت که شامل:

- ارزیابی و بررسی یادگیری شناختی دانشجویان
- ارزیابی و بررسی کارایی بالینی دانشجویان در آن واحد درسی
- ارزیابی و بررسی رضایتمندی دانشجویان از انجام تکالیف

سطح اثر گذاری (بخش، دانشکده، دانشگاه، کشوری و بین المللی)

این طرح درسطح دانشکده و دانشگاهی تاثیر گذار است.

پروژه حاضر به دلیل کاربردی بودن آن در سطوح ذیل تاثیر گذار است که شامل:

- آموزش دروس تئوریپرستاری و یا سایر رشته‌ها
- آموزش بالینی پرستاری به دلیل درک بهتر مشکلات بیمار و کنترل مشکل در هر منطقه از نقشه‌ای که در ذهن خود ترسیم نموده‌اند.
- افزایش خلاقیت دانشجویان

نتیجه گیری شامل چالش‌ها و مشکلات اجرایی فرایند

نقاط قوت فرایند شامل:

آشنا سازی دانشجویان با روش صحیح خلاصه نمودن مطالب

- آشنا سازی دانشجویان با روش یادگیری بهتر مطالب
- آشنا سازی دانشجویان با روش مرور سریع مطالب در زمانی کوتاه
- ایجاد تفکر انتقادی در دانشجو
- ایجاد خلاقیت در دانشجو
- مراجعه دانشجو به کتاب یا استاد در زمان برخورد با عدم درک بخشی از درس
- بازخورد مثبت تفکر خلاق در بالین
- آشنا سازی مدرسین با روشی که بتوان به واسطه آن فهم ناصحیح مطالب آموزش داده شده را شناسایی نمود.
- اطمینان حاصل نمودن مدرس از اینکه دانشجو مروری بر درس‌های قبلی داشته است.
- عدم صرف وقت جهت پرسش و پاسخ مطالب یاد گرفته شده جلسه قبل در کلاس

نقاط ضعف فرایند

- نارضایتی دانشجو در ابتدای شروع طرح از وقت گیر بودن کشیدن نقشه‌ها

فرصت‌ها

- این طرح فرصت مناسب را در اختیار دانشجو قرار می‌دهد تا تمرین تمامی دروس خود را بر این الگو استوارنماید تا یادگیری بهتر و پایدارتر انجام شود.
- این طرح فرصت مناسبی است تا دانشجو بخش‌هایی از درس را که تا به متوجه نشده یا اشتباه متوجه شده است در گرفتن باز خورد از استاد یا کشیدن نقشه‌ها متوجه شود و در رفع آن بکوشد.
- این طرح به دلیل در گیر نمودن ذهن دانشجو جهت کشیدن هر چه بهتر و کامل‌تر نقشه‌ها سبب میشود تا یادگیری مطالبی به این شیوه تمرین شده پایدارتر گردد.

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-20]

نتایج

الف- آنالیزاطلاعات دموگرافیکی:

نتایج آماری نشان داد که اختلاف معنی دارآماری به لحاظ اطلاعات دموگرافیکی (سن، جنس، تاهل، علاقمندی به حرفه پرستاری، معدل ترم قبل، وضعیت اشتغال به کار دانشجویی یازمینه هر گونه کار بالینی وسکونت در خوابگاه) آزمودنی‌های هر دو گروه وجود نداشت (P>۰/۰۵). (هدف اول)

ب-آنالیز پیش آزمون:

نتایج آماری نشان داد که میانگین نمرات کسب شده از پیش آزمون بر اساس سوال‌های طراحی شده توسط پژوهشگر، در دو گروه، دارای اختلاف معنی دارآماری نبود (P>۰/۰۰۱) و ازنظر دانش قبل از تدریس، دانشجویان دو گروه با یکدیگر مشابه بودند. (هدف دوم)

ج- آنالیز پس آزمون:

نتایج آماری تی مستقل نشان داد که میانگین نمرات کسب شده از پس آزمون بر اساس سوال‌های طراحی شده توسط پژوهشگر، در دو گروه، دارای اختلاف معنی داری است (P<۰/۰۰۱) بطوری که میانگین محاسبه شده از پس آزمون گروه آزمون که به روش نقشه کشی مفهومی به تمرین درس خود پرداخته بودندبسیار بالاتر (۱/۶۲+ ۱۵/۳۸) ازگروه شاهد (۱/۹۰+۰/۸۳) بود. (هدف سوم)

د- مقایسه آنالیز پیش آزمون و پس آزمون:

در مقایسه میانگین پیش آزمون (۲/۳۳+۵/۶۹) وپس آزمون (۱/۶۲+۱۲/۳۰) گروه موردو پیش آزمون (۱/۹۰+۵/۶۰) و پس آزمون در گروه شاهد (۱/۹۰+۱۱/۹۳) که با آزمون تی زوجی انجام گرفت، تفاوت معنی داری در سطح یادگیری دانشجویان مشاهده گردید (P<۰/۰۰۱). (هدف چهارم)

ه- مقایسه کارایی بالینی:

در مقایسه‌ای که بر اساس چک لیست پژوهشگر ساخته درواحد کارورزی قلب و عروق بین نمونه‌های دو گروه انجام گرفت مشخص گردید که بین کارایی بالینی دو گروه مورد و شاهد اختلاف معنی داری وجود دارد (P>۰/۰۵). (هدف پنجم)

ز- میزان رضایتمندی:

نتایج نشان داد که اگر چه در ابتدای شروع طرح، نمونه‌های گروه مورد از وقت گیر بودن طراحی نقشه‌ها شاکی بودند اما در انتهای طرح، طبق همه پرسی انجام شده مشخص شد که درصد رضایتمندی گروه مورد (۹۸٪) به دلیل یادگیری بهتر دروس نسبت به گروه شاهد (۵۱/۵٪) بالاتر می‌باشد. (هدف ششم)

نتیجه گیری نهایی

تمرین به روش نقشه کشی مفهومی توسط دانشجویان در یادگیری درس پرستاری قلب و عروق، کارایی بالینی آنان و همچنین میزان رضایتمندی آنها از یادگیری، موثر است.

تائیدیه‌های مربوطه و ارزشیابی فرایند

تائیدیه معاونت آموزشی دانشکده پرستاری ارتش- تائیدیه گروه داخلی و جراحی دانشکده پرستاری ارتش

قابلیت تعمیم و اجرا در سایر مراکز آموزشی

در صورت جلب توجه دیگر همکاران این فرآیند قابلیت اجرا برای دیگر واحدهای تئوری در سایر رشته‌های دانشگاهی را دارد.

استمرار (استمرار اجرای فرایند در برنامه‌های جاری آموزشی)

در صورت کاربرد این روش می‌توان از آن در تمامی دروس جهت کسب بازخورد یادگیری بهتر در دانشجویان هر مقطع و هر رشته‌ای استفاده نمود.

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-20]